FORUS MOT 2030

Workshop om innovasjon, samhandling og omstilling

Fremtidsscenarier og forslag til tiltak for framtidens Forus

IKDP

Sånn skal det bli på Forus.

Workshop om innovasjon, samhandling og omstilling

Fremtidsscenarier og forslag til tiltak for framtidens Forus

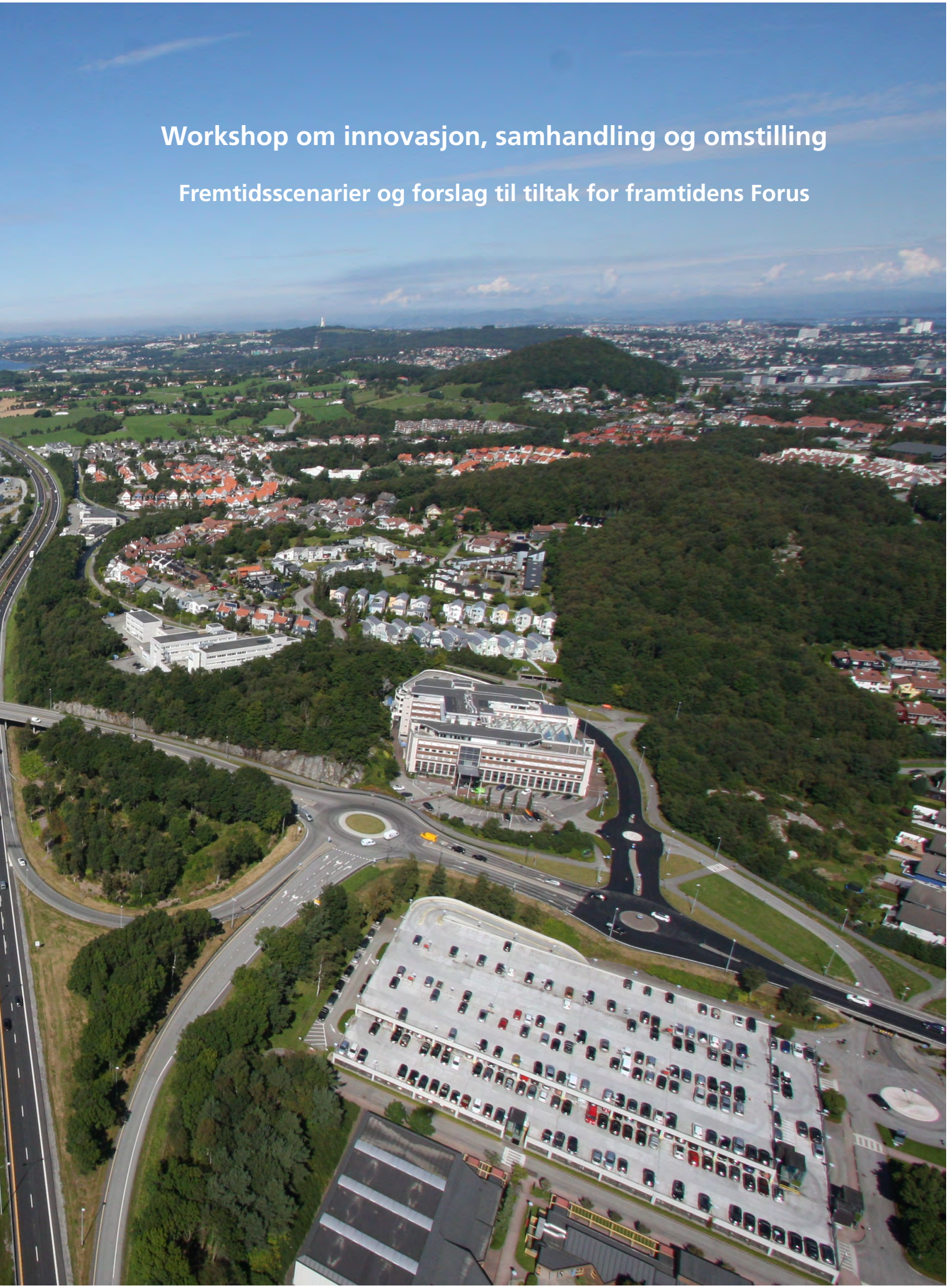

Innholdsfortegnelse

1. Bakgrunn 5
Bakgrunn for samlingen 5
Program for samlingen 5

2. Forus i dag – kvaliteter og utfordringer 7
Beliggenhet og tilgjengelighet 7
Infrastruktur, transportutfordringer og orienteringsvansker 7
Kompetanse og verdiskapning 7
Manglende møteplasser og felles funksjoner 8
Manglende aktivitetstilbud, grøntområder og stedskvaliteter 8
Uklar identitet og politisk styring 8

3. Scenarier for Forus 2030 9
En god arbeidshverdag og fritid 9
Integrasjon av arbeid, bomiljø og transport 9
Grønne og attraktive omgivelser 9
Kultur og aktiviteter på kveldstid 9
Moderne transportløsninger 10
Næringsutvikling og verdiskapning 10
Forus med identitet 10
Verdiskapning 11
Kompetanseutvikling og innovasjon 11
Samhandling og kompetansedeling 11
Møteplasser 11
Samhandlingsarenaer og laboratorier 12
Kultur for kompetansedeling 13
Smart produksjon og fasiliteter 13
Smart produksjon og lager 13
Delingsøkonomi og delt produksjon 14
Energieffektivisering 14
Inspirerende og miljørettet bygg 14

4. Tiltak for et innovativt Forus 15
1 Utforme attraktive stedskvaliteter 15
2 Få høyere befolkningstetthet på og ved Forus 15
3 Visjon, identitet og markedsføring 15
4 Lage transportkorridor til Ullandhaug og flyplass 16
5 Utvikle en delingsøkonomi for Forus 16
6 Senter for teknologisk innovasjon 16
7 Interkommunalt samarbeid 17
8 Redusere bedrifters driftskostnader 17
9 Bli verdensledende på nye energiløsninger 17

Bidragsytere 18

1. Bakgrunn

Bakgrunn for samlingen

Kommunene Sola, Stavanger og Sandnes holder på å utvikle sammen en langsiktig plan for Forus, kalt for IKDP Forus. Som en del av planarbeidet inviterte kommunene til en workshop samling på Scandic Stavanger Forus 14. juni 2017 der tema var innovasjon, samhandling og omstilling. Kommunene hadde vedtatt en hovedretning for planarbeidet. Workshopen ble holdt i fasen mens administrasjonene jobbet med planforslaget. Samlingen var del av Innovation Week som arrangeres årlig av Greater Stavanger. Invitasjon var sendt til en lang rekke virksomheter på Forus. Blant deltakerne var også elever fra videregående skole som er engasjert Ungt Entreprenørskap.

Målet for workshopen var å få innspill fra virksomheter på Forus om hvordan Forus kan tiltrekke seg innovative bedrifter og talenter, og hvilken rolle Forus skal ha. Kommunene ønsket å få konkrete innspill på hvilke typer samspill og relasjoner mellom virksomheter som var viktig å utvikle på Forus, for å skape grunnlaget for et innovativt bedriftsmiljø. Det var også et ønske om å drøfte betydningen av ulike egenskaper i tilretteleggingen av fremtidens Forus, som arealmessig fleksibilitet, tilbudet av tjenester og service og bymessige kvaliteter. Innspill fra workshopen skal tas med videre inn i

utformingen av Forus planen. Innspillene vil bidra til å begrunne løsninger i planen og gi justering på den videre planutformingen. Kommunene mottar innspill fra mange ulike hold og har mange hensyn å ivareta. En del innspill kan falle ut av planarbeidet hvis de ikke treffer i forhold til planens overordnede nivå eller mål.

Selv om planen har tidshorisont fram til 2040, arbeidet deltakerne med scenarioer fram mot 2030 i denne workshopen. Det gir deltakerne grunnlag for å tenke både fram i tid og samtidig en tidshorisont som de lett kan forholde seg til.

Program for samlingen

Totalt var det rundt 30 personer tilstede på workshopen. Den ble planlagt av professor i kreativitet, Erik Lerdahl, i sammen med prosjektgruppen for IKDP Forus og ble ledet av Trude Waage Lerdahl. Medlemmer i prosjektgruppen for planarbeidet deltok i gruppene for å bidra når deltakerne trengte støtte for å komme videre med sine innspill. Først ønsket ordfører Ole Ueland fra Sola kommune velkommen. Deltakerne fikk deretter høre litt om Forus-planen. Deretter ble de fremmøtte satt inn i gruppearbeid med grupper på 4-5 deltakere. De så først på styrker, utfordringer og muligheter for innovasjon på Forus.

Etterpå holdt Helena Paulsson fra Malmø et foredrag om The Line, som er et innovativt næringsområde i Malmø som har vært i utvikling og har lykkes godt. Illustrasjonen er hentet fra presentasjonen hun viste.

Deretter hadde Eirik Skjærseth fra Bolder et foredrag om fysisk og virtuell lek på Forus. Etter foredragene fikk deltakerne tid til å notere ned interessante poeng fra foredragene og delte det internt i gruppen. Disse foredragene skulle hjelpe deltakerne med å se for seg muligheter for fremtidens Forus og dem noen knagger for det videre arbeidet.

I andre del av samlingen arbeidet gruppene med scenarioer, der de skulle skrive om en ønsket fremtid for Forus i 2030. Halvparten av gruppene skrev historier som tok utgangspunkt i Forus som *innovasjonshub* eller campus, for å få innspill til kjerneområdene
Etterpå holdt Helena Paulsson fra Malmø et foredrag om The Line, som er et innovativt næringsområde i Malmø som har vært i utvikling og har lykkes godt. Illustrasjonen er hentet fra presentasjonen hun viste.

Deretter hadde Eirik Skjærseth fra Bolder et foredrag om fysisk og virtuell lek på Forus.

Etter foredragene fikk deltakerne tid til å notere ned interessante poeng fra foredragene og delte det internt i gruppen. Disse foredragene skulle hjelpe deltakerne med å se for seg muligheter for fremtidens Forus og dem noen knagger for det videre arbeidet.
I andre del av samlingen arbeidet gruppene med scenarioer, der de skulle skrive om en ønsket fremtid for Forus i 2030. Halvparten av gruppene skrev historier som tok utgangspunkt i Forus som innovasjonshub eller campus, for å få innspill til kjerneområdene som er tema i planen. Den andre halvparten av gruppene skulle ta for seg Forus som *produksjonsarena*, med anvendelse av nye metoder. Alle skulle se for seg mulige fasiliteter, infrastruktur, transportsituasjonen, logistikk, samarbeidsformer og kompetansebehov.

Etter å ha skrevet historier som sirkulerte rundt bordet, plukket de ut de mest interessante punktene fra scenariene og skrev det over på klistrelapper. Alle punktene ble organisert i hovedgrupper. Basert på de utvalgte punktene foreslo hver gruppe tre tiltak i dag for å oppnå de ønskede scenarioene for fremtiden. Disse tiltakene ble til slutt presentert for alle. Ordfører i Sandnes, Stanley Wirak, hadde noen avsluttende ord til forsamlingen.

I det følgende presenteres resultatene fra samlingen. De ulike innspill er blitt bearbeidet og satt sammen i denne rapporten av professor i kreativitet, Erik Lerdahl, som planla workshopen. Rapporten tar for seg først deltakernes tilbakemelding når det gjelder styrker og utfordringer med Forus i dag i forhold til innovasjon. Videre presenteres scenarioer for 2030 og til slutt et utvalg av tiltak for å få til et innovativt og produktivt Forus for fremtiden.

2. Forus i dag – kvaliteter og utfordringer

Det er både styrker og utfordringer med dagens Forus. Deltakerne på workshopen poengterer at Forus har en god beliggenhet og er lett tilgjengelig med bil utenom rushtidene. Samtidig er Forus mest tilrettelagt for bil med store avstander, utilstrekkelig kollektivtrafikk og lite sammenhengende sykkel- og gangveier. Det er mye kompetanse på Forus, regionen har evne til å omstille seg, men Forus har i dag en homogen og lite differensiert næringsstruktur. Det er få aktivitetstilbud på kveldstid, få grønne lunger og for lite blanding av bolig og arbeidsplasser. Det mangler gode møteplasser og felles funksjoner. Forus mangler urbane kvaliteter som kan bidra til å tiltrekke unge innovatører. Forus har en uklar identitet og lider under at det er delt mellom tre kommuner.

Beliggenhet og tilgjengelighet

Mange deltakere fremhever at Forus har den sentrale beliggenheten i regionen. Det er et naturlig geografisk knutepunkt som ligger «midt i» og mellom to større byer. For den som kjører bil er det lett å komme til Forus fra flere kanter, ikke minst på grunn av motorveien. Innen kort kjøreavstand bor det mange mennesker. Det er kort avstand til Stavanger lufthavn med nasjonale og internasjonale destinasjoner. Det er også kort avstand til større havn og det ligger til rette for å få en bedre kobling til dobbeltsporet for togtrafikk til Jæren.

Infrastruktur, transportutfordringer og orienteringsvansker

Forus sliter med mye biltrafikk og køer særlig i rushtiden. Forus er bilens rike og tilrettelagt for biltrafikk og ikke for myke trafikanter. Det mangler flere steder gode gang- og sykkelveier og gangveiene er lite trivelige. Som myk trafikant opplever du lite hygge og mye forurensing fra biler. Forus er utflytende og svært. Det blir fort store avstander hvis du ikke har bil. Det er flere bustilbud, men helhetsinntrykket er like fullt at det er et utilstrekkelig kollektivtilbud. Det burde vært tettere bebyggelse langs kollektivtraseer. Det er ingen plan for hvordan bil og kollektivtransport kan fungere i sammen. Det positive er at det er god plass for å få nye kollektivløsninger og at bussveien er under utvikling. Området er dessuten flatt, noe som gjør det spesielt godt egnet for sykling.

Noen deltakere poengterer også at det er vanskelig å finne frem på Forus, at området er lite oversiktlig.

Kompetanse og verdiskapning

Forus har et høyt, bredt og variert kompetansenivå innen teknologi, handel og logistikk. Nå for tiden er det også en god del kompetanse som er ledig. Det er flere sterke fagmiljøer, ikke minst innen olje og gassutvinning. Forus har et stort ingeniørmiljø med høy teknisk kompetanse og positivt omdømme, og er et industrilokomotiv i nasjonal sammenheng. Det er mange produktive arbeidsplasser og en blanding av små og store aktører som bidrar til mye verdiskapning. Det er en god kombinasjon av akademiske og praktiske yrker. Det er også et næringsområde som er veletablert og anerkjent, som besitter mye erfaring. Det har flere koblinger til akademia og forskningsmiljøer, men det skulle vært tettere fysisk kobling til disse miljøene.

Flere deltakere fremhever samtidig at Forus har en homogen og lite differensiert næringsstruktur. Det er veldig mange virksomheter innen olje og gass. Noen poengterer at det er vansker å få kontorplasser for unge entreprenører. Samtidig har regionen tradisjon for å kunne omstille seg, det er en ung og endringsvillig befolkning og ledige ressurser. Det er allerede grupper som arbeider for en fremtidig utvikling av Forus. Det er gode vekstmuligheter, ubrukte områder, ledige lokaler og tomter. Det kan bygges mer i høyden. Fornybar-fondet er blitt lokalisert til Stavanger.

Manglende møteplasser og felles funksjoner

Forus har få gode og tilrettelagte møteplasser for næringslivet. Det er lite kafeer og trivelige uterom. Det er ikke tilrettelagt for kunnskapsdeling og kompetanseutvikling på tvers av organisasjoner og fagområder. Det er en dårlig oversikt over fagmiljø og kompetanse. Det kan være vanskelig å finne frem til relevant kompetanse og få til kompetanseutveksling på tvers av bransjer. Forus mangler også felles servicefunksjoner. Samtidig er det flere ledige lokaler som nettopp kan gjøres om til attraktive møteplasser og inneholde fremtidige servicefunksjoner. Det er en gryende interesse hos flere næringsaktører om å få flere møteplasser, treffpunkter og servicefunksjoner.

Manglende aktivitetstilbud, grøntområder og stedskvaliteter

Forus har flere større grønne områder, men de er for lite utnyttet. Mange deltakere formidler at Forus mangler kvaliteter for mennesker. De savner flere grønne lunger tett på arbeidsplassene. Omgivelsene, som består av trafikkerte veier, er lite inspirerende. Det er også få aktivitetstilbud og Forus er dødt etter kontortid.

Flere mener også at det er en for dårlig miks av bolig og næring. Det blir tungvint å forflytte seg mellom hjem, jobb og barnehage/skole. Dessuten fremheves det at det er vanskelig med boligetablering for unge. Forus er lite optimalisert for en god og enkel hverdag. Forus mangler i stor grad urbane elementer som inkluderer parker, torg, utekafeer, utstillinger og blanding av bolig og arbeidsplasser. Byggene virker lukket og spredt og har kjedelige fasader. Utenfor er det mest parkeringsplasser og lite attraktive grøntområder. Kanalene er lite synlige og gatene er dårlig belyst.

Uklar identitet og politisk styring

Flere deltakere nevner at utviklingen av Forus lider under at området er delt mellom tre kommuner. Samarbeidet mellom kommunene er ikke optimalt og lider under manglende politisk styring. Det er også et stort område med mange grunneiere som vil mye forskjellig. Det er vanskelig å enes om en langsiktig retning, det mangler et felles løft. Forus fremstår som «grimme Elling» uten en klar identitet. De som arbeider på Forus har ikke en sterk tilhørighet til området. De er ikke utpreget stolt av å arbeide der.

.

3. Scenarier for Forus 2030

I det følgende kommer et scenario for Forus i 2030, basert på forslagene til deltakerne på workshopen. Dette scenariet tar utgangspunkt i en ønsket utvikling der Forus er attraktivt, innovativt og står sterkt i 2030.

En god arbeidshverdag og fritid

Integrasjon av arbeid, bomiljø og transport

Store deler av Forus har gjennomgått en transformasjon og er nå et område med blanding av industriarbeidsplasser, bolig, handel, møteplasser og servicefunksjoner. Arbeidsplassene tar utgangspunkt i at individet trenger å føle seg helt for å yte maksimalt. Forus har langt flere boenheter nært knyttet til arbeidsplasser. Forus som område er også blitt mindre og tettere med høyere bygninger, særlig langs kollektivtraseer. Hele det gamle Forus trengs ikke lenger da mange parkeringsplasser er fjernet og byggene er høyere og ligger tettere. En del av tidligere kontorer i randsonen av Forus er revet eller bygget om til boenheter eller blitt dyrket mark. Det er lett og enkelt å forflytte seg fra hjem til arbeid, med gode og raske transportløsninger, det tar ikke mer enn ti minutter. Med smartteknologi og førerløse transportmidler kan du lett forflytte deg med en blanding av buss, biler og sykler.

Menneskene har spillerom til å leve sine liv uten for store begrensninger. Det er glidende overgang mellom en fysisk verden og virtuell verden og arbeid kan utføres mange steder. Du kan i større grad gjøre hva du vil når du vil og hvor du vil, så lenge du er leveringsdyktig og tilgjengelig. Dine daglige behov kan rask bli tilfredsstilt, med smartteknologi finner du fort ut hvor og hvordan behovene lettest kan tilfredsstilles, enten det er behov for kompetansedeling, informasjon, mat, avkobling osv. Mye av rutinehandelen slik som dagligvarekjøp skjer i virtuelle butikker, men det finnes fortsatt store handlesteder der du får personlig oppfølging ansikt til ansikt. Disse handlestedene har fokus på menneskelig kontakt og stimuli av flere sanser, noe den virtuelle verden ikke fullt kan gi.

Grønne og attraktive omgivelser

Forus har fått en rekke parker og grøntområder mellom byggene, der det også er små dammer. Flere av disse grøntområdene var tidligere parkeringsplasser. På disse grøntområdene kan mennesker møtes. Folk bruker uteområdene og liker det, det fungerer som grønt pusterom der man kan spise og møte andre. Det er samhandling mellom alle alderstrinn i disse parkene, med ulike aktivitetstilbud. Flere av grøntområdene kan beskyttes for regn og vind, og det er en glidende overgang mellom inne og ute. Du kan arbeide i disse parkene med soldrevet strømuttak og lett pålogging. Det er frisk luft og lite støy fra trafikk. Flere kafeer og sosiale møteplasser finnes tett opp til grøntområdene. Du kan raskt forflytte deg mellom grøntområdene ved hjelp av tilgjengelig førerløs transport. En del av grøntområdet er en tilgjengelig sjøfront mot øst som mange også benytter seg av.

Kultur og aktiviteter på kveldstid

Forus området lever både på dagtid og kveldstid, det myldrer av liv. Parkområdene benyttes også på kveldstid. Det har kommet en rekke aktivitetstilbud på Forus for ulike

aldersgrupper som gjør at folk søker seg til området på fritiden. Det er for eksempel flere kulturarrangement rettet mot spesifikke aldersgrupper og for både barnefamilier, ungdom, voksne og eldre. Det er opprettet et eget senter for koordinering av større arrangementer, temadager og sosiale sammenkomster. På Forus området kan du få dekket ulike behov i jobb og fritid.

Moderne transportløsninger

Det er enkle og gode transportløsninger for arbeidstakere og beboere på Forus, med flere førerløse busser og biler. Bussene har egne kollektivtraseer og går svært hyppig. Det er lett å bevege seg rundt, uten ventetid. Bildeling er blitt vanlig på Forus, både privat og blant virksomheter, og det er langt færre biler på veiene. Mange parkeringsplasser er gjort om til små parker og møteplasser. Rask og effektiv transport forflytter folk fra sykehus, flyplass og de gamle bysentrene til og fra Forus. Det er også gode transportløsninger til Forus stasjon og dobbeltsporet som tar folk ut og inn fra Jæren. Det er videre en god logistikk for transport av varer mellom virksomheter med førerløse kjøretøy. Alt styres med smartteknologi. Det er langt mindre biler og bilene lager lite støy og forurenser ikke. Transportmidlene er miljøvennlige, uten bruk av fossilt brennstoff.

Det er også gode forhold for gående og syklende, ved sentrene og parkene er det bilfritt. Det er laget flotte sykkel og gangtraseer som til dels går igjennom parker. Mange benytter seg av disse. Myke trafikanter har gode forhold sammen med buss og biler. Du får dekket mange av dine behov (mat, møteplass osv) innen gåavstand fra ditt arbeid. Flere parkeringsplasser er nå gjort om til små parker, møteplasser og sport- og aktivitetsområder. Parkeringsplasser som er igjen er i utkanten av Forus og er bygget i høyden.

Næringsutvikling og verdiskapning

Forus med identitet

Forus er blitt en del av en storkommune og er et naturlig knutepunkt i regionen. Flere kommunale enheter er lagt til Forus, blant annet mye som har med næringsutvikling. Forus har nå en klar identitet i storkommunen og de som arbeider og bor i området er stolt av stedet. De kjenner en tilhørighet til området og bruker det både på dagtid og kveldstid. Som del av kommunesammenslåingen ble det laget en tydelig strategisk satsing på Forus, rollen til Forus i regionen er avklart og vedtatt. Det har blitt satset mye på en delingsøkonomi både i forhold til transport, bruk av lokaler og utnyttelse av ressurser.

Det har vært høy prioritet om å gjøre Forus mer urbant noen steder, effektivt og attraktivt for nye arbeidstakere og virksomheter. Det har videre blitt satset mye på å få økt kunnskapsdeling mellom virksomheter på Forus og ikke minst gode transportløsninger inne i Forus og i hele regionen. Nye forret-

ningskonsepter og andre nyheter fra Forus deles på et digitalt magasin som når ut til alle næringsaktørene på Forus. Det bidrar til å skape en samholdsfølelse.

Verdiskapning

Regionen er landets mest dynamiske og nytenkende og Forus er lokomotivet i utviklingen. Det er en stadig tilflytning til regionen og regionen tiltrekker seg stadig dyktige folk og virksomheter. Flere internasjonale virksomheter har etablert sine utviklings- og innovasjonsavdelinger her. De deler bygg med andre selskaper som har sine utviklingsavdelinger. Det er et stort og slagferdig teknologisk miljø på områder som smartteknologi, fornybar energi og velferdsteknologi, i tillegg til teknologi knyttet til olje- og gassutvinning. Det skapes stadig nye arbeidsplasser, nye patenter og det er høy verdiskapning med innovasjon og samarbeid i fokus. Forus er blitt en reiselivsdestinasjon med teknologi og innovasjonskunnskap som tema. Virksomheter i inn- og utland kommer for å lære av hvordan næringsklyngene på Forus arbeider sammen. Regionen er synlig i internasjonal sammenheng og er dyktig på markedsføring. Regionen står samlet og har langt større påvirkningskraft på nasjonalt nivå. Den får blant annet en rettmessig andel av forskningsmidler og såkornmidler, noe som ikke var tilfelle tidligere.

Kompetanseutvikling og innovasjon

Kompetansenivået i regionen er høyt også i internasjonal sammenheng. I kjernen står Forus som har stor satsning på kompetanseutvikling på tvers av bransjer og mennesker, da nyskapning og innovasjon ofte skjer når en overfører kompetanse fra et felt til et annet felt. De fleste virksomheter har aktivitet innen en eller flere klynger som har som mål om å få til best mulig kompetanseutveksling og ivaretar felles interesser. Forus har verdensledende kompetanse på andre felt enn olje og gass.

Som del av klyngearbeidet er det kommet felles utviklingsprogrammer der mange bedrifter deltar. Forus har flere utviklingsarenaer og flere universiteter og høyskoler har etablert senter på Forus. Dette miljøet arbeider tett på industrien og ulike kunnskapsbedrifter på Forus. Dette senteret tilbyr ulike kurs og næringsrettede masterprogrammer. Mange på senteret har lang erfaring med å arbeide i virksomheter, senteret har en praksisnær driftsmodell. Det er vanlig å bevege seg gjerne frem og tilbake mellom senteret og utplassering i virksomhetene. Det har ulike verksteder og laboratorier for utvikling og utprøving av nye løsninger. Miljøet på Forus arbeider også tett med det nye sykehuset og miljøet på Ullandhaug, og deler av teknologiutviklingen innen helse skjer på Forus. Det er blitt vanlig med lærlingeplasser på masternivå.

Gjennom utviklingsarbeidet blir stadig nye virksomheter etablert. Det er også et utstrakt samarbeid mellom bedrifter. Etablerte bedrifter kan hjelpe og dra nytte av nystartede bedrifter. Industrien tilbyr kunnskap i tillegg til tjenester og produkter. Teknologitakten øker og det stiller krav til rask omstilling og tilpasning. Gjennom programmer lærer bedrifter å se etter nye forretningsmuligheter, stadig forbedre eksisterende drift og bli mer tilpasningsdyktige. Det har kommet gode programmer og støtteordninger for å hjelpe gründerbedrifter i oppstartsfasen. Det er også gode, skreddersydde støtteprogrammer for små og mellomstore bedrifter.

Suksesshistorier blir løftet frem på Forus. På torget er det arrangementer som kårer regionens mest innovative virksomhet, regionens beste start-up bedrifter osv. Disse arrangementene fungerer også som møteplasser.

Samhandling og kompetansedeling

Møteplasser

Etter hvert som roboter overtar mer og mer av rutinearbeidet og det er økende krav til omstilling og fornyelse, blir møteplasser stadig viktigere. Rundt på Forus er det laget en rekke møteplasser både inne og ute. Det er steder medarbeidere og virksomheter kan møtes formelt og uformelt. Det er trivelige kafeer og restauranter der folk kommer for å spise lunsj og middag. Det er også mange innbydende steder i parker der folk kan møtes, med benker og bord. En del steder har

også strømtilkobling og er beskyttet for vær og vind. Mange mennesker liker å møtes på turer i parker og rundt vanninstallasjoner.

Åpenhet og mulighet for å møte andre mennesker med et annet perspektiv er verdier som verdsettes på Forus. Mange kontorbygg har ordnet med møteplasser, både for interne og eksterne arbeidstakere. Noen møteplasser er organisert for korte, tilfeldige treff mens andre er mer møterom med fasiliteter for å få best mulig samspill og interaksjon. De fleste rom er organisert slik at man lett kan ha digitale møter med folk som arbeider andre steder.

Spesielt første etasje i mange bygg er ordnet sånn at de er åpne for eksterne. Byggene skal være innbydende og ikke lukket. Det er jevnlig åpne temadager og seminarer der man bevisst legger til rette ved hjelp av smartteknologi for at personer som ikke kjenner hverandre kan bli bedre kjent. Folk på Forus er opptatt av å gå på besøk til hverandre. Rundt omkring på Forus er det mange felles kantiner der folk kan møtes og spise sammen. Arbeidstakere på Forus kan således variere hvor vi de vil spise i lunsjen. Du kan raskt avtale lunsjmøter med både kjente og ukjente.

Samhandlingsarenaer og laboratorier

Det er flere spesialdesignet møterom og samhandlingsarenaer på Forus, som er tilrettelagt for optimal samhandling. I disse lokalene er det alt man trenger for å få til best mulig møter og workshoper. Man får enkelt og raskt hentet frem relevant informasjon på skjerm, slik som eksisterende patenter og løsninger. Deltakerne anvender ulike verktøy slik at de samhandler godt og får raskt frem ny ideer og løsninger.

Det finnes også en rekke virtuelle møtearenaer. Disse er blitt så gode at det nesten kan virke som personene er fysisk tilstede. Bedrifter henter nødvendig kompetanse fra utlandet når den ikke finnes lokalt, og disse kan ofte bidra i virtuelle møter. Teknologien er utviklet slik at alle kan arbeide, tegne og skrive simultant på de samme dokumentene og se og ta på prototyper tredimensjonalt. I det virtuelle møterommet kan kompetansepersoner bli representert med hologrammer (3D-bilder). De avanserte samhandlingsarenaene deles ofte mellom flere organisasjoner for å utnytte lokalene best mulig og minimalisere kostnadene. Organisasjoner deler også på garderober, transport, kantiner, kafeer og jobbearealer både for å skape møteplasser og utnytte ressurser best mulig.

Det er også utviklet felles åpne laboratorier, der man kan lage prototyper sammen og der man kan teste ut ulike løsninger mot eksterne personer og fokusgrupper. I tillegg er det egne «innovasjonshuber» der gründere samlokaliseres og utvikler nye løsninger. Her kan ansatte arbeide på nye forretningskonsepter for noen måneder. I slike huber kan ulike kompetansepersoner på Forus komme for å bidra med ideer og forslag til forbedringer. Ideer deles åpent, testes, forkastes, forbedres og utvikles. Relevant informasjon hentes inn. Disse hubene har høy puls og mye kreativitet. Gründere, oppfinnere og forretningsutviklere søker seg dit. Hubene har alt av utstyr, fasiliteter og hjelp som trengs for å få rask utvikling. Disse hubene har også virtuelle møtearenaer der de kan trekke på kompetanse fra andre steder og utlandet. Hubene har tilgang til dyktige kompetansepersoner som har dyp kunnskap om kreative metoder og kan planlegge og fasilitere ulike kreative samlinger.

Kultur for kompetansedeling

Det har blitt skapt en kultur der man er opptatt av å dele kompetanse på tvers av tradisjonelle profesjoner og grenser, der kontinuerlig læring er en uttalt verdi. Mennesker blir målt på deres evne til samarbeid, fleksibilitet og vilje til læring. Eierskap til ideer er avklart på forhånd og bedriftsinterne hemmeligheter er definert før disse samlingene. Kunnskap deles og samhandling fremheves for å styrke felleskapet. Bedrifter samarbeider innenfor flere produktområder i klyngenettverk. Kompetanse flytter sømløst mellom bedrifter for å utvikle nye produkter. Deling av ressurser, teknologi, lokaliteter og kompetanse har vist seg å være lønnsomt. Hva som deles og ikke deles av sensitiv informasjon er avklart og grenseområder avklares fortløpende. Den enkelte bidrar inn i samlinger med sine styrker. Bedrifter kan samarbeide om utviklingen av egne og felles produkter og tjenester.

Det er laget en *kompetanseoversikt* med et nettverk av kompetansepersoner og bedrifter. De enkelte kan lett søke seg til kompetansepersoner og/eller bedrifter som kan være nyttig å dra inn i et prosjekt. I dette nettverket inngår også forskningsmiljøer og studenter. Kompetansen til den enkelte er således ikke nødvendigvis nyttig for den enkelte bedrift men for mange bedrifter. Man kan tjene godt på å dele på sin kunnskap og må ivareta sine egne individuelle rettigheter. Kompetansepersoner kan bidra både i fysiske og virtuelle møter.

For å stimulere til deling av kompetanse og innovasjon er det også fokus på jobbrotasjon. Bedrifter kan bytte på ansatte, og man kan leie arbeidstakere fra andre bedrifter til å utføre oppgaver. Når noen bedrifter har svært mye arbeid de må ha utført, kan de leie ansatte fra en annen bedrift som har lite å gjøre. Personell på hoteller som er nesten fulle i deler av året kan omplasseres til andre oppgaver når det er lavt belegg. Dette gir disse arbeidstakerne ny arbeidserfaring fremfor å gå ledig. Hvordan disse arbeidstakerne blir betalt og av hvem, er avklart på forhånd. Den nye arbeidsdagen innebærer en evne til fleksibilitet og tilpasning. Det blir mindre rom for store, tunge organisasjoner, nettverk erstatter til dels linjeorganisasjoner.

Som del av delingskulturen er det også etablert større klynger på Forus og i regionen, i samarbeid med andre næringsområder i andre land. Disse klyngene eksporterer komplette løsninger innen ulike bransjer slik som infrastruktur for olje og fornybar energi. Det er et samarbeid som har fungert over flere år. Klyngene møtes årlig for å få avklart kompetansebehov i kontormiljøene, samhandlingsarenaene, produksjonsarenaene og behov for nye fasiliteter.

Smart produksjon og fasiliteter

Smart produksjon og lager

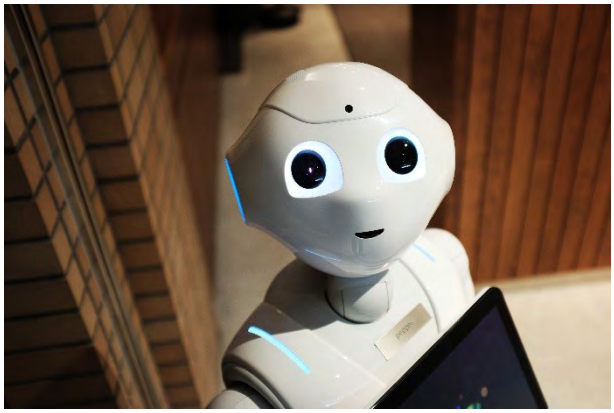

Det meste av produksjonen på Forus er automatisert og bruker roboter. Høykompetente folk overvåker og utvikler produksjonsprosessen i kontrollrom, den er digitalisert og kan fjernstyres. Robotene og droner gjør rutinearbeidet, menneskene bruker tiden til å utvikle og forbedre løsninger. Det er også automatiserte lagre med roboter. Mye av produksjonen skjer på bestilling, hva som trengs der og da. Det frigjør kapasitet. Ulike produksjonsarenaer kan produsere ulike delkomponenter til en total løsning,

all produksjon ligger ofte ikke sentralt på et geografisk område.

Forbrukerne kan selv være med å lage utkast til prototyper som produsenten senere produserer. Det kan de gjøre i en virtuell verden. Forbrukerne kan ikke bare velge farge, men også form og materialer. Med moderne produksjonsanlegg trengs det mindre areal og anleggene ligger tettere sammen. Nye bygninger kan endres i størrelse og form og tilpasses nye produksjonsbehov. Det som produseres er heller ikke bare fysisk, forbrukerne kan reise i virtuelle verden og leve gjennom virtuelle opplevelser. Det er i stor grad forbruk av opplevelser som driver utviklingen.

Alt av materialer og ressurser blir resirkulert. Gamle deler blir brukt om igjen. De fleste produkter returneres til produsent der deler blir gjenbrukt. Forbrukerne eier ikke produktet, for det gjør produsenten, som også har det miljømessige ansvaret. Forbrukerne kjøper heller tjenesten. Produksjonen er ellers mer og mer rettet mot tjenester og mindre mot fysiske produkter.

Delingsøkonomi og delt produksjon

Mange virksomheter har gått sammen og har felles produksjonsanlegg, både for å stimulere til kompetansedeling og utnytte ressursene best mulig. De har også samarbeidende logistikk og distribusjonssystem, der det er hensiktsmessig. Teknologien muliggjør nye modeller og prosesser for produksjon og for samarbeid og organisering. Produksjonsarenaene brukes også som arena for å utvikle nye ideer sammen, der ulik kompetanse trekkes inn. Virksomheter som deler og maksimerer nytten av lokaler får inspirasjon av hverandre. Produksjonslokalene er plassert i midten av bygget med næringsdrivende i åpne kontorer på siden.

Gjennom en delingsøkonomi får virksomhetene økt kunnskap for å maksimere sin egen og andres produksjon. Parallelt med produksjon av varer og tjenester, inngår produksjon av spesialkompetanse på sitt felt. Det er avklart hva som deles og ikke deles på kompetansefeltet, men innen produksjon kan det meste deles. De har felles digital plattform for effektivisering. Lokalene er aktive nærmest døgnet rundt.

Energieffektivisering

Det er hele tiden fokus på energieffektivisering på Forus, da det både er lønnsomt og påkrevd. Forus er selvforsynt på energi. Mange bygg produserer mer energi enn de forbruker og alt energioverskudd sendes til hovednettet. Forbrenningsanlegget har blitt mer effektivt. Fjernvarmenettet brukes om sommer til kjøling av bygg. Om vinteren brukes rør til kloakk og varmegjenvinning for å varme opp bygg. Teknologien er eksportert til andre land og det skaper nye arbeidsplasser. Det er også eksport av kompetanse på energiløsninger. Sammen med forskningsmiljøene er det etablert et kompetansesenter på Forus for testing og forskning på energigjenvinning og energieffektivitet. Senteret arbeider dessuten med bærekraftig forretningsdrift, og etisk produksjon.

Det meste av spillenergien fra Forus brukes til matproduksjon, både for landbruk og havbruk. Algeproduksjon er for eksempel blitt en voksende næring på få år som drar nytte av spillvarmen fra produksjon og næringsbygg.

Inspirerende og miljørettet bygg

Det har kommet en rekke moderne arkitektoniske bygninger på Forus. Byggene står ganske tett, er høye og plassert nær kollektivtraseer. Mellom byggene er det små parker og grøntområder, områder mellom byggene er vurdert som svært viktig. Flere av byggene er modulbasert og fleksible, slik at man lett kan endre på interiøret. De er godt utnyttet og har lokaler som deles mellom flere virksomheter. Gamle bygg har fått en oppgradering, med solceller og grønne fasader. Det er blitt energipluss bygg som gir et positivt klimaregnskap og leverer strøm til nettet. Første etasje har felles funksjoner med service og er åpne for andre som arbeider på Forus.

Byggene har estetiske kvaliteter og kan tilpasses personlige behov både når det gjelder temperatur, belysning, avskjerming, åpenhet. Bygningene har inspirerende og kunstneriske fasader som vekker fantasi og nysgjerrighet.

4. Tiltak for et innovativt Forus

I det følgende presenteres ni aktuelle tiltak for å få til et fremtidig Forus som er innovativt og tiltrekker seg dyktige bedrifter og talenter. Disse tiltakene bygger på de mange tiltakene som deltakerne på workshopen foreslo. Spesifikke aktører må være ansvarlig for å planlegge og igangsette tiltakene og ha et budsjett. Noen av tiltakene kan innarbeides i kommunedelplanen for Forus, andre ligger utenfor mandatet til planen, men er aktuelle å omtale slik at kommunene og andre aktører kan følge opp i andre sammenhenger. Prioritering i forhold til andre innspill og hensyn vil avgjøre hva som tas med i IKDP Forus.

1 Utforme attraktive stedskvaliteter

I scenarioene fremheves et Forus med attraktive og urbane kvaliteter. Dagens Forus mangler slike kvaliteter. Det inkluderer grønne lunger mellom bygg, moderne design og nye fasader, kafeer og møteplasser, og moderne og effektive transportløsninger (buss, førerløse bil og sykkel) slik at man kan bevege seg raskt rundt på Forus. Det må lages en plan for å få til «10 minutters byen», der ulike transportløsninger (buss, bil, sykkel, gange) er sett på og satt sammen i en helhet. En del av å ha urbane kvaliteter er også at beboere og arbeidstakere kan få dekket daglige behov slik som barnehage og frisør som tilbys i nærheten. Videre inkluderer det å se på aktivitetstilbud på kveldstid, som gjør at folk vil søke til Forus utenom arbeidstid samt noen kulturarrangementer som gjør det attraktivt å bo på Forus. Urbane kvaliteter vil gjøre det mer attraktivt å tilbringe tid på området og øke eiendomsverdien. Det konkrete tiltaket er å lage en ambisiøs plan for å få urbane kvaliteter på Forus, der man i implementeringen kan starte med et par kjerneområder. De som bør involveres er kommunene, grunneiere, arealplanleggere og bedrifter på Forus.

2 Få høyere befolkningstetthet på og ved Forus

For at området skal være attraktivt må det inneholde et minimum av tilbud som for eksempel kafeer, restauranter, butikker, apotek, mfl. For at disse tilbudene skal være levedyktige så må de ha kortreiste kunder. Det innebærer blant annet å bygge mer i høyden. Målet er å lage gode kjerneområder, ikke minst på Forus øst, og få det meste av nødvendigheter innenfor et begrenset område. Det handler om å få bedre regional arealforvaltning og samtidig få et vern av landbruksjord.

Et punkt er å se på hvordan Forus kan gjøres mindre arealmessig, ved å fjerne eller gjøre om eksisterende kontor- og industribygg i randsonen til boliger, andre felles formål eller landbruk. Man bør vurderes hvordan virksomheter kan dele bygg, lokaler og fellesfunksjoner slik at man trenger mindre plass. Et annet punkt er å se på hvordan man kan få mer fleksible bygg med ulike bruksområder, slik at de utnyttes bedre. Et tredje punkt er å se på fjerning av parkeringsplasser parallelt med at man får en mer optimal kollektivtrafikk og får parkeringsplasser i høyden. Noen av de tidligere parkeringsplassene kan bli nye bygg eller grønne områder. Aktører i dette tiltaket for å få høyere befolkningstetthet vil være regulerende myndigheter, grunneiere og næringsaktører på Forus.

3 Visjon, identitet og markedsføring

Etter hvert som vi får en klar visjon av hva Forus skal være i fremtiden, må denne visjonen kommuniseres både internt på Forus, i hele regionen og nasjonalt og internasjonalt. Her gjelder det å vise både hvem vi er, hva vi kan og hva vi ønsker å bli. Det gjelder å kommunisere suksesshistorier og eksempler som peker fremover i tid. Det kan gjøres

både gjennom en *informasjonskanal* og en *webportal* som når ut til alle næringsaktørene på Forus samt klynger og aktører som holder til andre steder. Det vil skape en entusiasme for fremtidens Forus, noe som også er nødvendig for å få til endringer over tid.

I framtidsscenarioene var Forus attraktiv for de beste hodene. De fleste ønsker å være en del av en suksesshistorie. Underveis er det også viktig å være åpen for innspill. Dermed får flere et større eierforhold til endringene som skal skje på Forus. Målet med dette tiltaket er å øke begeistringen og eierskapet for Forus, slik at flere kompetente personer vil arbeide eller etablere seg på Forus, og være stolt av det. Aktører som kan bidra på dette tiltaket er bedriftene på Forus, Forus næringspark og kommunene.

4 Lage transportkorridor til Ullandhaug og flyplass

For å få til kompetanseutvikling og størst mulig verdiskapning, er det viktig å få en rask og effektiv transportløsning til Ullandhaug, der universitetet, det nye sykehuset og forskningsmiljøer holder til, samt til flyplassen. Med kort reisetid, hyppige avganger og rimelige billetter, blir Forus og Ullandhaug tettere koblet sammen. Det gjør det lettere å få til synergier og knytte Forus tettere til utdanning og forskningsmiljøer. Konkret handler tiltaket om å se på hvordan man kan lage gode og effektive transportkorridorer for buss, autonome kjøretøy og sykkel. Det forenkler kontaktmulighetene mellom Forus og Ullandhaug /Sola flyplass og bidrar til å fjerne trafikkork på kort og lang sikt. Myndigheter, universitet og næringsaktører på Forus må være med i planleggingen og gjennomføringen.

5 Utvikle en delingsøkonomi for Forus

I scenariene er satsning på en delingsøkonomi fremhevet flere ganger. Her inngår deling av kompetanse, infrastruktur og ressurser. Innenfor transport kan det være snakk om deling av biler og el-sykler. Innenfor bygg er det snakk om å dele møteplasser og skape samhandlingsarenaer, samt åpne egne bygg mot omverden. Første etasje kan være mer offentlig og tilgjengelig for andre.

Innenfor kompetansedeling kan det være snakk om å utnytte spisskompetanse innen flere områder. For å bygge opp en delingsøkonomi må ulike aktører på Forus sette seg ned og finne ut hva de vil dele og ikke dele, og hvordan. Det må skapes en åpenhetskultur og et klima for samarbeid. Et første tiltak for å få til kompetansedeling er å lage en kompetanseoversikt over aktører på Forus. Et neste steg er å lage et kompetanseutviklingsprogram med tett kobling til universitet og forskningsmiljøer.

Ved en delingsøkonomi kan tilgjengelige ressurser utnyttes bedre og det kan lede til mer nyskapning og innovasjon gjennom tverrfaglig arbeid og iscenesatte møter. Det kan gi mer attraktive arbeidsplasser. I tomteutviklingen må man tenke felles interesser og deling: «Meg som del av helheten». Som del av tiltaket må man i planleggingsfasen se på hvilke områder det er lettest å dele og få igangsatt pilotstudier på området. Aktører som kunne delta i planlegging og gjennomføringen av dette tiltaket er kommunene, næringsaktører på Forus, grunneiere, Forus næringspark og universitetet.

For å få delingsprinsippet til å fungere i praksis kan næringsaktørene på Forus betale en årlig kontingent. Sammen med offentlig støtte anvendes midlene til å få ansatt en eller flere koordinatorer og starte pilotprosjekter.

6 Senter for teknologisk innovasjon

På Forus er det i dag en rekke ledige lokaler. Noen av disse lokalene kan gjøres om til innovasjonslaber for en «billig» penge. Lokalene må ha lav leiepris, virke inspirerende og tilrettelegges for samhandling. Det kan inkludere fasiliteter og åpne laboratorier for å lage prototyper og teste de ut. Som del av tiltaket vil man trenge folk som drifter innovasjonslaben. Det vil også være bra å bygge opp et nettverk av veiledere og kompetansepersoner som kan bistå utviklingsarbeidet og fasilitatorer som kan lede innovasjonsprosesser.

Målet er å skape kreative samlingsområder tilrettelagt for innovasjon, slik som vi har for eksempel i Innovation Dock i Stavanger Øst. Et av stedene eller en organisatorisk enhet kan få en særlig oppgave i å være regionens senter for teknologisk innovasjon. Det må være en helhetlig plan bak satsningen og lokalene må være såpass store at det kan romme mange gründere og utviklere. Det bør også være rom for vekst.

Teknologisk utviklingstakt øker og stiller krav til rask omstilling og tilpasning. Man må trene på virksomhetsforståelse og evne til omstilling. En oppgave ved senteret kan være å etablere et program for at ansatte og ledere på Forus kan få trene seg i omstilling. De skal lære seg metoder for kreativ problemløsning som de kan anvende når de står ovenfor en utfordring.

Aktører som bør involveres i etableringen av teknologisenteret er myndigheter på flere nivåer, Forus Næringspark, virkemiddelapparatet (slik som Innovasjon Norge), investorer i sammen med grunneiere og/eller eierne av de tomme byggene.

7 Interkommunalt samarbeid

I scenarioene kommer fram innspill om kommunesammenslåing som ville fjernet de formelle kommunegrensene på Forus. En nylig prosess har avklart at det ikke er aktuelt i denne omgang. I arbeidet med IKDP Forus lager kommunene Sandnes, Stavanger og Sola en plan der kommunegrensene er fraværende med tanke på områdeutforming. I oppfølgingen av planen og i organisering og utvikling av Forus må den måten å jobbe på fortsette. Det betyr blant annet at kommunene bør ha et mer aktivt samarbeid enn det som er organisert gjennom dagens Forus Næringspark. Man bør vurdere om flere fra kommunenes administrasjoner bør samlokaliseres på Forus. Regionen må styrke organisatorisk samarbeid slik at man får tilgang til fordelene man ville hatt med kommunesammenslåing. Det handler om stordriftsfordeler, synlighet i det nasjonale bildet, tilgang til nasjonale forskningsmidler og offentlige virkemidler.

8 Redusere bedrifters driftskostnader

For å få best mulig inntjening trenger virksomhetene å minimalisere kostnader. I dette tiltaket bør flere aktører se på hvordan man kan optimalisere bruken av energi, vann, kloakk med å integrere infrastruktur. Kostnader kan også senkes ved å finne bedre transportløsninger, for eksempel ved deling av distribusjonstjenester og parkering. Her inngår deling av lokaler, integrering av software og hardware, utnyttelse av spillvarme og få en mer optimal infrastruktur. Gode løsninger kan i neste omgang eksporteres til andre land. Målet er at Forus har en av de meste effektive infrastrukturer i verden. Dette tiltaket henger sammen med tiltaket om å utvikle en delingsøkonomi. Aktører i dette tiltaket vil kunne være universitetet, Iris, Lyse, Ivar, Forus Næringspark/ kommunene.

9 Bli verdensledende på nye energiløsninger

I arbeidet med å danne en tydeligere næringsprofil på Forus, bør man velge en bransje som man legger spesielt til rette for. Det er høy kompetanse på Forus knyttet til olje og gass utvinning. I dette tiltaket er målet å utfordre eksisterende bedrifter til å anvende denne kompetansen på nye energiløsninger. Dyktige kompetansepersoner i etablerte bedrifter og start-ups arbeider sammen om å finne nye løsninger. Forus blir hovedstaden for nye, bærekraftige energiløsninger. Forus blir en arena for utprøving av nye energiløsninger, der man også lager en infrastruktur slik Lyse har fått til med fiberkabel i regionen. Målet er å bidra til at verden klarer 3 grader målet i 2030. Aktører som kan bidra inn i dette tiltaket er bedrifter innen olje- og gassutvinning som er interessert i nye energiløsninger, bedrifter som allerede arbeider med nye energiløsninger, Ivar, Lyse, forskningsmiljøet på Ullandhaug og fornybar-fondet. Et mål er å skape en ressursklynge av aktører som arbeider med nye energiløsninger og få en samlokalisering på Forus.

Bidragsytere

Workshopen ble gjennomført i regi av prosjektgruppen for IKDP Forus i nært samarbeid med Erik Lerdahl som er professor i kreativitet fra Høyskolen Kristiania og som leder selskapet Slagkraft. Selve workshopen ble ledet av Trude Waage Lerdahl, Slagkraft. Forsidebildet er tatt av Siv Egeli. Bildene fra workshopen er tatt av Greater Stavanger. Layout er utført av Egil Bjørøen.

Prosjektleder for IKDP Forus, Marit S. Storli, kan bidra med mer informasjon om planarbeidet og bruken av innspillene fra innovasjonsseminaret. Ta kontakt på e-post: marit.sletteberg.storli@stavanger.kommune.no eller telefon 51 50 85 62.
Mer informasjon finnes også på nettsiden til planarbeidet: https://ikdpforus.com/